

Sockenkyrkonätverket

Medlemsbrev nr. 8, februari 2023

Symboljakten - ett sätt att upptäcka vårt gemensamma kyrkliga kulturarv i Växjö stift

Växjö stift arbetar aktivt med att lyfta fram vårt gemensamma kyrkliga kulturarv på olika sätt. Ett av dem är symboljakten. Under tre somrar har alla församlingar i stiftet erbjudits möjligheten att delta i symboljakten där besökare kan gå på upptäcktsfärd i kyrkorna men också på kyrkogårdarna efter olika symboler. Första sommaren 2020 var det drakar/odjur, 2021 var det duvor och förra året var det fiskar som stod i fokus.

Symboljakten vill, på ett lekfullt sätt, uppmuntra till besök i kyrkorna men också väcka nyfikenhet och vilja att lära mer om både byggnaden och föremålen som finns där. De exempelvis berätta om symbolik, liturgi, vår historia, traditioner och olika hantverk.

Alla kyrkor som deltagit i symboljakten har funnits markerade med ett sigill i den broschyr som stiftskansliet tar fram varje år med sommaröppna kyrkor i stiftet. I kyrkorna har det funnits samlarsymboler, olika färger i olika kyrkor, samt nyckelringar att fästa dem i. Många har haft som mål att hitta alla de olika färgerna och därmed besökt flera olika kyrkor för att få en komplett samling i sin nyckelring. Det har också funnits målarhäften, med bilder och text om föremål från kyrkor, som besökaren fått ta med sig hem.

För varje år försöker vi utveckla aktiviteten och antalet deltagande kyrkor har gått från runt 40 under 2020 till runt 130 under förra året. Än vet vi inte hur många församlingar som vill vara med i sommar. Det vi däremot vet är att lammet kommer vara symbolen som besökarna ska få upptäcka!

Maria Brynielsson, Stiftsantikvarie, Svenska kyrkan, Växjö stift

Mästerliga metaller – traditionerna, symbolerna och tillverkarna

En utställning om kyrkliga metallföremål på Kalmar länsmuseum 15 febr. – 31 dec. 2023

Under 2023 med början den 15 februari visas på Kalmar länsmuseum en utställning om metallföremål som har funnits och finns i våra kyrkor. Utställningen Mästerliga metaller – traditionerna, symbolerna och tillverkarna är ett samarbete mellan Svenska kyrkan i Växjö stift och Kalmar läns museum. Den bygger på boken Metaller i helig tjänst, utgiven av Växjö stift i samverkan med förlaget Arcus 2019. Boken är i sin tur ett resultat av den skadeinventering av metallinventarier som genomförts av länsmuseets konservatorer i kyrkorna i Växjö stift 2007-2020.

I utställningen berättas om föremål, traditioner, symboler och metallhantverkare med en koppling till den rika skatt av och som är en viktig del av vårt kulturarv. Museet visar ett trettiotal unika, kyrkliga metallföremål från länsmuseets samlingar samt ett par inlånade. Många av dem visas nu för första gången!

Utställningen invigs 15 februari 2023 av biskop Fredrik Modéus!

Charlotta Hanner Nordstrand

Kyrklandet: fakta och fantasi om Gotlands 100 kyrkor

På en gravstens yta rymdes alla som inte dog av pesten i Sproge på 1710-talet. "Det lilla antalet överlevande berättar om den oändliga sorg som måste ha sträckt sig över bygden, när släkt och vänner rycktes bort". Gravstenen kallas peststenen och ligger inmurad i golvet framför altarrundeln i Sproge kyrka. Uppgiften ges i boken *Kyrklandet: fakta och fantasi om Gotlands 100 kyrkor* av kulturproducenten och kommunikätören Emelie Appelholm Bergbohm, prästen Johannes Svanerud och konstnären och illustratören Jenny Svenberg Bunnel. Författarna berättar, i vad man närmast kan beskriva som kåseriform, om utvalda detaljer, föremål och människoöden från 92 medeltida kyrkor samt ett urval ruiner och kapell på Gotland. Berättelserna om kyrkorna har sin utgångspunkt i fakta, folksagor eller sägner och tillsammans med bokens fantasieggande teckningar ger de en intresseväckande inblick i de minnen och upplevelser som en sockenkyrka rymmer. Författarna har i tilltalet varit måna om ett perspektiv som kan läsas av både vuxna och barn. De beskriver kyrkorna som tidskapslar som ger nycklar till historiska händelser och där de eviga frågorna om kärlek och förlust, liv och död vävs in i berättelserna.

Det är en bok att inspireras av, författarna skriver "de [kyrkorna] binder ett osynligt band mellan det som ägt rum för länge sedan och det som händer här och nu". För mig väckte boken minnen från en oföglömlig exkursion försommaren 1973 då vi studerade 50 av öns kyrkor och ett antal av Gotlands ängar.

Kyrklandet : fakta och fantasi om Gotlands 100 kyrkor / Emelie Appelholm Bergbohm, Johannes Svanerud, Jenny Svenberg Bunnel. Eddy.se, 2022. - ISBN: 9789188929730

Charlotta Hanner Nordstrand

Karl-Magnus Melin föreläser på konferensen "Takstolar som kunskapskälla".

Kort resumé från konferensen "Takstolar som kunskapskälla – hantverk, konstruktioner och datering i medeltida kyrkor"

Under två intensiva dagar den 8-9 november 2022, från lunch till lunch, samlades ett sextiotal deltagare från de nordiska länderna, Frankrike, Tyskland samt Storbritannien i Uppsala för att diskutera de senaste årens undersökningar av medeltida kyrkivindar. Här träffades hantverkare, arkeologer, konstvetare och inte minst olika representanter från kulturmiljövården. Då flera internationella talare deltog, hölls konferensen på engelska. Kungliga Vitterhetsakademien, Riksantikvarieämbetet och Svenska kyrkan svarade för arrangemanget.

Föredragen var mycket tankeväckande och visar att det pågår många olika tvärvetenskapliga samarbeten och en metodutveckling som är viktig att lära och inspireras av. Flera inlägg handlade om övergången från s.k. romanska till gotiska takstolar och vad likheter och skillnader i konstruktion och hantverk kan bero på. Dendrokronologin var en återkommande diskussionspunkt eftersom dateringarna för trädfällningar ger så exakta resultat och öppnar upp för intressanta jämförelser över hela norra Europa.

Även de svenska inläggen återspeglade en stor spännvidd på takstolforskningen med bland andra Robin Gullbrandsen (Västergötlands museum/Göteborgs universitet) och Kalle Melin (Knadriks Kulturbygg/Göteborgs universitet) som presenterade deras respektive forskning i Västergötland och i Skåne. Fredrik Charpentier Ljungqvist från Stockholms universitet gav en inblick i vad en större insamling av dendrokronologisk data kan bidra med för förståelsen av regionala byggnadsmönster under medeltid/tidig modern tid.

Konferensen avslutades med en paneldiskussion ledd av Leif Anker (Riksantikvaren, Norge), Karl-Gunnar Olsson (Chalmers Tekniska högskola) och Carl Thelin (Tyréns/Linnéuniversitet) där deltagare fick möjlighet att ge sina personliga reflektioner av konferensens innehåll och form. För att hålla nätverket levande fanns en tydlig önskan om framtida möten och workshops.

Intresserad av att veta mer? Konferensen filmades för att publiceras på webben i efterhand. Håll utkik på Svenska kyrkans hemsida/Uppsala stifts kulturavdelning.

Gunhild Eriksdotter

Mer om medeltida taklag

Fredagen den 17 mars kl. 14.00 försvarar Robin Gullbrands-son sin lic-avhandling ”Hidden carpentry. Investigations of medieval church roofs in Västergötland and Northern Småland.” vid Hantverkslaboratoriet, Mariestad. Opponent är fil.dr. Gunhild Eriksdotter.

basen fortfarande är under uppbyggnad, att kvalitetssäkring av data inte är avslutad, och det gränssnitt som syns nu är en arbetsversion: det slutliga brukargränssnittet kommer att se annorlunda ut.

Projektet Kartläggning av levd religion i vardagen är finansierat av Vetenskapsrådet i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond och Vitterhetsakademien inom ramen för det s.k. DIGARV-programmet. DIGARV står för Digitalisering och tillgängliggörande av kulturarvssamlingar, och grundar sig på ett regeringsuppdrag om att främja datadriven forskning med inriktning på digitalisering och tillgängliggörande av kulturarvssamlingar. Kartläggning av levd religion i vardagen samarbetar med Statens historiska museer samt med Riksantikvarieämbetet, som inom projektet har digitaliserat det så kallade Ikonografiska registret (ett kartoteksregister

Helgonkåp i Husaby kyrka.

Kartläggning av levd religion i vardagen: Medeltida helgonkulturer i Sverige och Finland

En databas som samlar tusentals yttringar av kulturen av helgon i det medeltida Sverige och Finland, med utgångspunkt i ett brett och mångskiftande källmaterial och med möjlighet att göra kopplade sökningar där olika källtyper kombineras alltefter vad användaren vill ta reda på. Detta håller på att bli verklighet i projektet Kartläggning av levd religion i vardagen. Medeltida helgonkulturer i Sverige och Finland. Projektet drivs sedan 2019 vid Linnéuniversitetet i Växjö i samarbete med före detta Centrum för digital humaniora, Göteborgs universitet (CDH), numera Göteborgs forskningsinfrastruktur för digital humaniora (GRIDH). Efter fyra års arbete är databasen Mapping Saints på god väg att realiseras. Den kommer att lanseras i sin publika form under våren 2024 men redan nu i konstruktionsfasen är det möjligt för den intresserade att gå in och göra sökningar: <https://saints.dh.gu.se> – med förbehåll för att data-

över motiv i den medeltida svenska kyrkokonsten) som tidigare inte har funnits online. Registret är därmed tillgängligt inte bara för projektet men för alla via bl.a. K-Samsök, en webbservice för tillgängliggörande av kulturarvsinstitutioners data för allmänheten. Detta slags data utgör ”open cultural heritage”, fritt tillgängligt kulturarvsmaterial, som många av Sockenkyrkonätverkets medlemmar förmodligen redan är bekanta med genom t.ex. Kringla (samsöktjänst för museer, arkiv och kulturarvsinstitutioner) som är en av de söktjänster som är kopplade till K-samsök. Även Historiska museets bilddatabas Medeltidens bildvärld kommer att bli sökbar via K-samsök: här har fotografierna, som tidigare har förelegat online endast i lågupplöst format, redigitaliserats i högupplöst format för projektets räkning.

Databasen omfattar hela den medeltida svenska kyrkoprovinsen, det vill säga nuvarande Sverige fränsett Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän och Härjedalen, samt Finland. Tidsmässigt är datainsamlingen i huvudsak avgränsad till mellan 1164 när Uppsala kyrkoprovins inrättades, och Uppsala möte 1593 när Reformationen slutgiltigt konso-

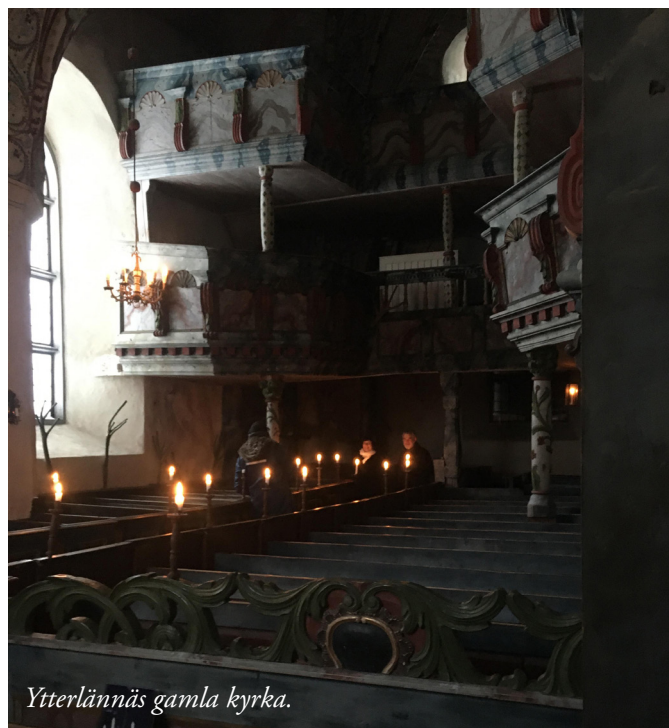
liderades, med tillägg av en hel del senare vittnesbörd om kvarlevande mer eller mindre folkliga bruk. Vi som arbetar i projektet är historikerna Sara Ellis Nilsson och Anders Fröjmark samt konstvetare Lena Liepe vid Linnéuniversitetet, historiker Terese Zachrisson och forskningsingenjör Johan Åhlfeldt vid Göteborgs universitet, och konsthistoriker Sofia Lahti och Vilma Mättö med bakgrund vid Åbo Akademi respektive Åbo universitet, men inom projektet anställda vid Linnéuniversitet med särskilt ansvar för det finska källmaterialet.

När databasen är klar kommer den att inrymma alla upptäckliga slag av källor till helgonkult i det medeltida Sverige och Finland. Källmaterialet är mångfaldigt: mycket är textbaserat, som liturgiska texter och kalendarier, mirakelberättelser, diverse diplom, inskriptioner, kyrko- och altaredikationer, och inte minst eftermedeltida antikvariska rapporter och uppteckningar. Till detta kommer ett rikthaltigt föremålsbestånd såsom kyrkokonst med framställningar av helgon (träskulptur och altarskåp, kalkmålningar, dopfuntar, glasmålningar, textilier, altarkärl), relikier och relikvarier, kyrkklockor, pilgrimsmärken, redskap och vardagsföremål – med mera. Finessen med databasen är att de olika typerna av källor kommer att kunna kopplas ihop i kombinerade sökningar. Fram till nu har forskare med intresse för helgon i allmänhet varit hänvisade till att bearbeta avgränsade källkategorier mot bakgrund av egen kompetens; få, om ens någon, har kapacitet och kunskaper nog att hantera hela spektret av källor. Men med databasens hjälp kommer exempelvis en konstvetare som vill studera representationer av ett visst helgon i kalkmålningar, på mässhakar eller i altarskåp, att också kunna skaffa sig en överblick över en eventuell förekomst av samma helgons relikier, av böner riktade till honom eller henne och tillskrivna mirakler, eller av diplomdateringar som baseras på ett helgons festdag.

Nyckelbegreppet för projektet och databasen är mapping, ”kartläggning”. Varje kultmanifestation är knuten till en plats på kartan, något som gör det möjligt att visualisera helgonkults förekomst i tid och rum. Grundkomponenterna i databasen är så kallade kultmanifestationer, cult manifestations. Varje yttring av en veneration av ett helgon utgör en kultmanifestation och blir en post i databasen; det kan vara frågan om allt från en helgonfest till ett mirakel, en diplomdatering, en marknad, ett naturelement i landskapet som en källa eller sten, en kalkmålning, en helgonskulptur, en bild i ett altarskåp, eller en relik. Varje sådan manifestation registreras genom att knyts till en plats: det är dess geografiska lokalisering som visualiseras på en kartbild. För varje kultmanifestation som läggs in anges också dess datering (eller, om dateringen är okänd, den första indikationen på att den föreligger) samt dess ”function period”, den tidsperiod som manifestationen kan antas ha varit aktiv: i allmänhet från dess tillkomst fram till medeltidens slut. Detta är den temporala dimensionen: kultmanifestationens lokalisering i tid. Detta kommer att visualiseras på kartan med en tidslinje som låter olika manifestationer framträda på kartan beroende på var på tidslinjen man placerar sig.

Det är ett stort arbete vi har påtagit oss och vi jobbar för fullt med att fylla på med poster i databasen: i skrivande stund omfattar den närmare 8.000 kultmanifestationer, och fler kommer det att bli. Vi har redan under arbetets gång noterat intresse för databasen från såväl forskare på fältet som representanter för den kulturhistoriskt intresserade allmänheten: och inte minst tänker vi på Sockenkyrkonätverkets medlemmar som en aktuell målgrupp. Välkomna att utforska Mapping Saints: databasen är som sagt tillgänglig redan nu, och om ett drygt år rullar vi ut den i det publika formatet. Se också vår projektsida samt vår blogg – och följ oss gärna på Twitter!

Lena Liepe, fil. dr., professor, Institutionen för musik och bild, Linnéuniversitetet

Ytterlänns gamla kyrka.

Ytterlänns gamla kyrka i SVT

Den första mars, onsdag i vecka 9, kommer Ytterlänns gamla kyrka att visas i SVT:s Gokväll. Arkitekturhistorikern Martin Rörby presenterar byggnader med spännande historia, och i raden av intressanta miljöer har turen kommit till i Ytterlänns gamla kyrka i Kramfors pastorat, Ådalen, Ångermanland. Ytterlänns, som är en 1200-talskyrka med bevarad 1700-talsinredning och Gullesonmadonna, utgör i synnerhet vintertid ett mycket suggestivt kyrkorum. Passa på att träda in i dunklet på en inspirerande rundvandring, särskilt eftersom kyrkan normalt bara är öppen för besökare under den snöfria delen av året!

Karin Skoglund, musikguide

PS: För er som deltog i webkonferensen Kyrkomiljöerna och lokalsamhället i oktober 2021 känns nog miljön igen från de små musikinslagen.

Varmt i bänken?

Energianpassning kanske en nödvändighet under vintermånaderna – Hur skyddar vi vårt kyrkliga kulturarv

Hur bör man tänka när det gäller kallställning eller drastisk sänkning av rumstemperaturen i våra sockenkyrkor? Vi vet alla att elräkningarna dragit iväg och resulterat i skyhöga belopp. Att detta påverkar pastoratets församlingsbudgetar negativt är dagens sanning.

Hur bör vi tänka när vi vill spara på elförbrukningen? Vad har vi att ta hänsyn till? Två viktiga frågor som tål att tänkas på.

En tydlig och bra information från Hembygdsförbundets Hembygdsförsäkring ger vid handen:

”Ljus, temperatur och relativ fuktighet har stor påverkan på kulturarvsbyggnader och föremål. En liten förändring i temperatur kan orsaka stor förändring i relativ fuktighet.

För hög luftfuktighet kan i sin tur orsaka skador såsom korrosion och mögel och påskynda nedbrytningsprocesser. För låg fuktighet kan orsaka sprickor i material såsom läder och trä. Växlingar mellan fuktighet och torrt kan orsaka spänningar som kan leda till sprickbildning (...)

(...) En avvägning måste göras mellan störta möjliga bevarande, tillgänglighet, bekvämlighet för besökare samt energianvändning ur hållbarhetssynpunkt och beroende av ekonomiska förutsättningar.”

Försäkringsbolag med kulturarvskunskap har som krav att hålla en underhållsvärme som inte understiger 15 grader.

Våra sockenkyrkor härrör till den största delen från medeltiden. De flesta av dem har tämligen tjocka murade väggar, vilka oftast är rappade både på insidan och utsidan. De är smyckade med skulpturer, altarskåp, målningar både som ramade oljemålningar och i valv och på väggar som kalkmåleri. De härbärgerar även en stor mängd textilier, varav de flesta lyckligtvis förvaras i sakristian, där värmen kan få vara kvar. I kyrkorna finns även instrument såsom orgel och ibland piano eller flygel, vilka är mycket känsliga för temperaturväxlingar. Något att tänka på om man drar ner temperaturen helt.

Eva Kempff

Medlemsavgift för 2023

Vi hoppas du tycker Föreningen Sockenkyrkonätverket gör ett viktigt arbete med att utifrån sockenkyrkornas samhälls- och kulturbärande roll under 1000 år bedriva kunskapsspridning, opinionsbildning och lobbying och därför fortsatt vill stödja verksamheten genom att vara medlem. I medlemskapet ingår inbjudan till möten och seminarier samt digitala nyhetsbrev. Du kan också köpa debattskriften ”Kyrkor i fara” till reducerat pris.

Vi ber vi dig betala in årsavgiften för 2023, som är 200 kr, på bankgiro 5497-6352. Glöm inte ange ditt namn och e-postadress. Glöm inte heller meddela föreningen om du byter e-postadress. Skicka dina nya uppgifter till sockenkyrkonatverket@gmail.com

Årsmöte torsdagen den 27 april 2023

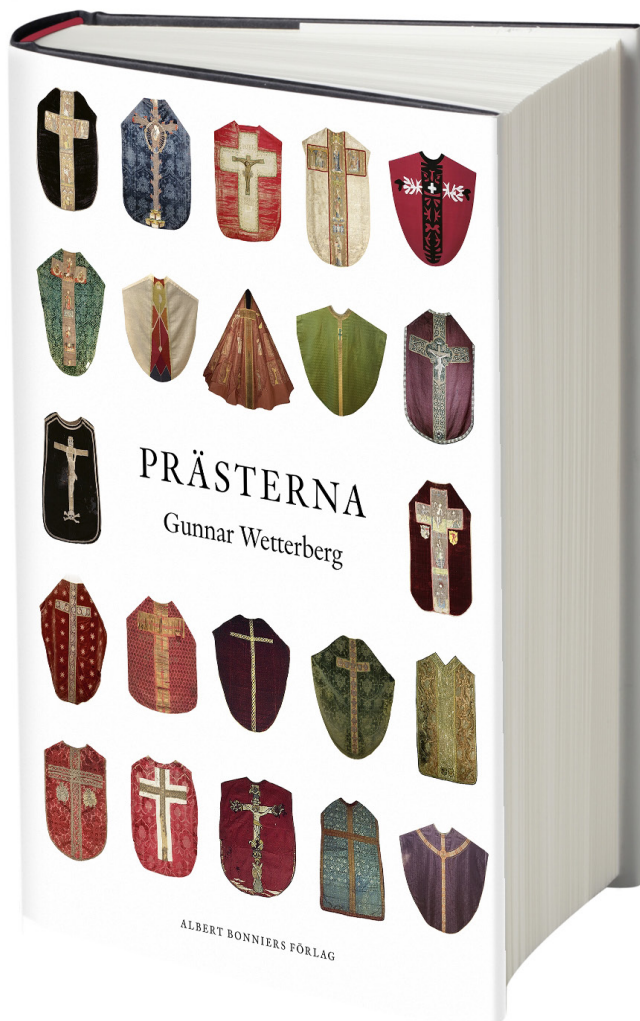
Medlemmarna kallas till digitalt årsmöte via Zoom den 27 april kl.18.00. Mötet inleds med ett föredrag av Martin Tunström om Prästgårdarnas kulturarv- och vad som händer när prästen flyttar ut. Martin Tunström är ledarskribent och politisk chefredaktör på Barometern. Årsmötesförhandlingarna börjar kl. 18.45.

Kallelse med dagordning skickas ut längre fram bifogat med information om anmälan för att erhålla länk till mötet.

”Prästerna” – nyutkommen bok av Gunnar Wetterberg

Föreningen Sockenkyrkonätverket har på sin agenda att lyfta fram kyrkans samhällsbärande roll och den genomgripande betydelse som kristendomen spelat för den enskilda människan i nästan tusen år. Mycket av det kyrkliga kulturarvet är och har varit fokuserat på antikvariska bevarandefrågor och arkitektur- och konsthistoriska värden medan intresset för hur den kristna läran påverkat människor och deras verklighetsuppfattning genom århundradena har fått mycket lite uppmärksamhet. Denna kunskapslucka har nu med råge blivit fylld genom Gunnar Wetterbergs bok ”Prästerna”.

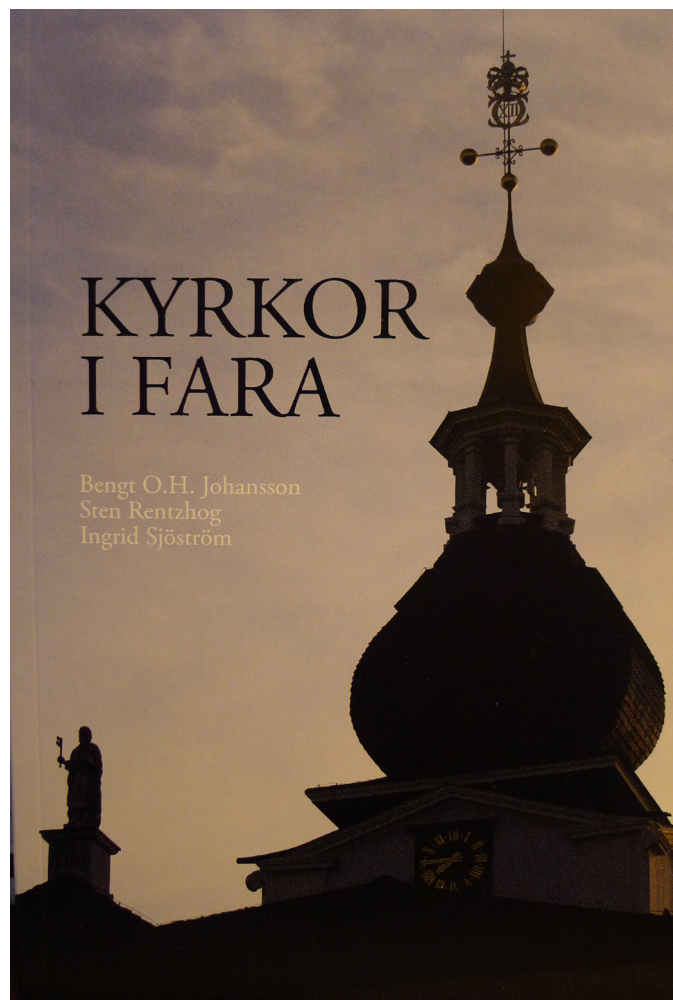
Gunnar Wetterberg tar oss med på en tidsresa från tidig medeltid och fram till år 2000 när kyrka och stat går skilda vägar, där kyrkan och kristen tro och lära utgör en bärande del i historieberättandet. Vi får möta präster av alla slag, biskopat, huspräster, kaplaner hovpredikanter men framförallt sockenprästen. Wetterberg låter oss följa prästerna i deras vardag och samspelet med sina församlingsbor. Den

kristna tron har format människors vardag och deras liv i århundraden, trosföreställningar som satt spår i kulturhistorien, varav några ännu är synbara i vår egen tid. "Prästerna" är en viktig bok för att få en bred kompletterande historia om Sverige sett med andra perspektiv.

Utgiven på Albert Bonniers förlag

Barbro Mellander

Beställ boken "Kyrkor i fara"

Sockenkyrkorna är vårt största sammanhållna kulturarv. Genom dem kan vi överallt i landet uppleva människor och samhälle, världsbild och levnadsvillkor – under nära tusen år. De har alltid tagits för givna. Men så är det inte längre. Sockenkyrkornas bevarande måste därför diskuteras nu, innan hotet om rivningar och försäljningar rycker närmare. Denna bok handlar om sockenkyrkornas mångfacetterade värden – och om vikten av att vårda och använda dem. Det här är en bok med kunskap och en bok som skrivits för att väcka debatt i en viktig framtidsfråga.

Boken går att köpa och kostar 95 kr plus frakt. Skicka din beställning till Karin Skoglund via mejl; karinskoglund64@gmail.com

Som medlem i Föreningen Sockenkyrkonätverket har du 15 % i rabatt. Glöm inte ange namn och adress och om du är medlem i Föreningen Sockenkyrkonätverket.

SOCKENKYRKONÄTVERKET

Vill du bidra till att bevara och väcka intresse för våra sockenkyrkor?

Bli medlem i föreningen Sockenkyrkonätverket!

Genom sockenkyrkorna kan vi i hela landet uppleva och få kunskap om det svenska samhället, tidigare generationer, deras världsbild och levnadsvillkor under tusen år. Kyrkan bär bygdens namn, har byggts och smyckats med gemensamma krafter och varit den gemensamma samlingsplatsen.

Men nuvarande utveckling gör att allt flera riskerar att stängas, säljas eller rivs. Det kan bara förhindras om vi förenar våra krafter.

Sockenkyrkonätverket är en ideell förening för alla som vill att sockenkyrkorna ska finnas kvar, oavsett yrke, kunskaper, kyrkotillhörighet och hemvist.

Föreningen Sockenkyrkonätverket arbetar med

*Kunskapsspridning för att väcka intresse och engagemang om sockenkyrkorna och deras betydelse
Opinionsbildning i form av artiklar, debattinlägg och uppvaktningar som kan påverka kyrkornas framtid
Samverkan genom att förena olika intressenter, både inom och utom Svenska kyrkan*

Är du intresserad?

Kontakta oss på Facebook eller via hemsidan: www.sockenkyrkonatverket.se
Du kan också anmäla Dig genom att maila: sockenkyrkonatverket@gmail.com

